

VERPUR NÁTI

TVEY EGG?

Nátar verpa vanliga bert eitt egg, men tað kemur fyrri, at tvey vera funnin í náta reiðrum. Hetta hevur reist fleiri spurningar um nøringina hjá náta. Tað eru tvær mótstríðandi frágreiðingar upp á hesar óvanligu tví-eggja urptirnar. Antin eru nakrir nátar, sum verpa tvey egg, ella er talan um tvær ymiskar bøgur, sum hava vorpið í sama reiður. Í 1989 skrivaði Jens-Kjeld Jensen í frágreiðing til danska fuglafrøðitiðarritið DOFT, at hann metti, at eggini í tví-eggja-urptini vóru so mikið lík hvør øðrum, at tey mest sannlíkt vóru vorpin av somu bøgu. Nú hevur nýggj kanning við einum nýggjum kanningarhátti sátt iva um hesa hypotesu.

Sjurður Hammer
sjurdurh@us.fo
PhD Granskari á
Umhvørvisstovuni

Jens-Kjeld Jensen
nolsoy@gmail.com

Heiðursdaktari á
Fróðskaparsetri Føroya

Lutfalsliga nýggjur búfuglur

Náti (*Fulmarus glacialis*) ella havhestur, sum nógv kenna hann, finst nú í stórum tali í Føroyum. Men sum búfuglur er hann lutfalsliga nýggjur. Fyrstu ferð, hann reiðraðist, var umleið 1830, og sigast kann, at hann líka síðani hevur verið eitt kærkomið mattilfeingi hjá føroyingum.

Bæði gamal og ungur náti hevur verið veiddur, og somuleiðis hava eggini verið rænd í bjørgunum. Eggjaræningin vant serliga upp á seg, tá ið forbodð fyrri lomvigaveiðu varð sett um summarið í 1979. Eins og við aðrari siðbundnari veiðu og ræning, so verður minni og minni gjørt av hesum í dag.

Eyðkenni fyrri familjuna

Saman við skrápi, drunnhvíta og albatrossum hoyrir náti til „Procellariidae“-familjuna. Hesir fuglar hava tey sereyðkenni, at teir oman á nevinum hava rørformaðar nasagluggar ella „tubenoses“ á enskum.

Onnur eyðkenni fyrri hesa ættina er, at øll sløgin verpa bara eitt egg og at eggini eru lutfalsliga stór í mun til kropsstøddina á fuglinum.

Til dømis vigar nátin okkurt um 600 gramm og

Egg frá ræningini í Lonini,
Sandoy 2019

verpur egg, sum viga umleið 100 gramm (svarar til 17%), og sýldur drunnhvíti (*Oceanodroma leucorhoa*) verpur egg, sum hava eina vekt, ið svarar til heili 20% av egnari kropsvækt.

Verpur stór egg

Vanliga hugsanin hevur verið, at tað var lítið sannlíkt, at fuglar í Procellariidae ættini kundu klára at verpa meira enn tað eina egg, tí at eggini hjá hesum fuglum eru lutfalsliga stór. Eisini í Føroyum hevur henda hugsan gjørt seg galdandi viðvíkjandi náttanum.

Sum oftast hevur verið sagt, at náti verpur bara eitt egg, og um hann missir tað, so verpur hann ikki uppafur. Harafturímóti hevur ein kanning í Nýfundlandi víst, at 70% av sýldum drunnhvíta verpa uppafur, um teir missa egg.

Tað er ikki víst, í hvønn mun ein kann samanbera tvey fuglasløg, hóast tey eru í somu ætt. Av tí at aðrir fuglar í somu ætt verpa tvey egg, so kann tað vera hugsandi, at náti eisini kann verpa uppafur ella verpa tvey egg, hóast hetta ongantíð hevur verið eygleitt ella staðfest.

Tim og Jamie í Skúvoy

Eggjaræning í Norðoyggjum
– Poul Johannes Simonsen
er avmyndaður

Tvey egg í havhestareiðrum

Tað er komið fyrri, at granskarar hava funnið tvey egg í reiðrunum hjá eitt nú albatrossum og náttum.

Navnframi sjófuglafrøðingurin Lockley skrivaði í 1936, at í Vestmannaoyggjunum í Íslandi funnu eggjarænarar 10-15% av eggnum hjá náta í tví-eggja urptum.

Fischer skrivaði í 1952, at talið á tví-eggja urptum var okkurt um 1,6%, og í 1989 skrivaði Jens-Kjeld Jensen, at bert 0,82% av 3047 nátareiðrum høvdu tvey egg. Í 2019 boðaðu ymiskir rænarar frá, at teir høvdu eygleitt óvanliga nógvar tví-eggja urptir – upp ímóti 20%. Tí tykist hetta at vera nakað, sum kann broytast frá ári til ár.

Nýggjur kanningarháttur

Fyri at meta um, um eggini í tví-eggja urptunum hava verið frá somu bøg, hava granskarar kannað, hvussu nóg eggini líkjast. Tað hevur verið gjørt við at máta støddina, og so hevur verið roknað við, at um eggini eru um leið líka stór og hava sama skap, so koma tey frá somu bøg. Hetta var nakað, sum

Jens Kjeld Jensen kannaði, tá ið hann lýsti tví-eggja urptirnar í 1989 og metti, at sama boga hevði vorpið eggini.

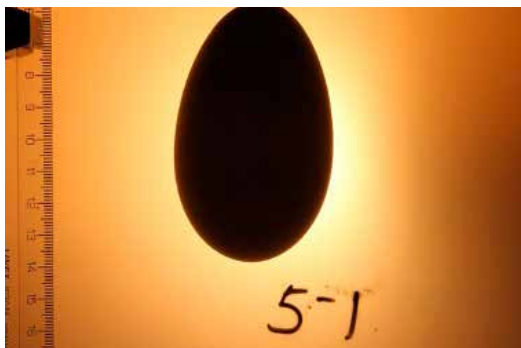
Í sambandi við at Tim Birkhead og Jamie Thompson vitjaðu í Føroyum á sumri 2019, blivu tví-eggja urptirnar hjá náta umrøddar.

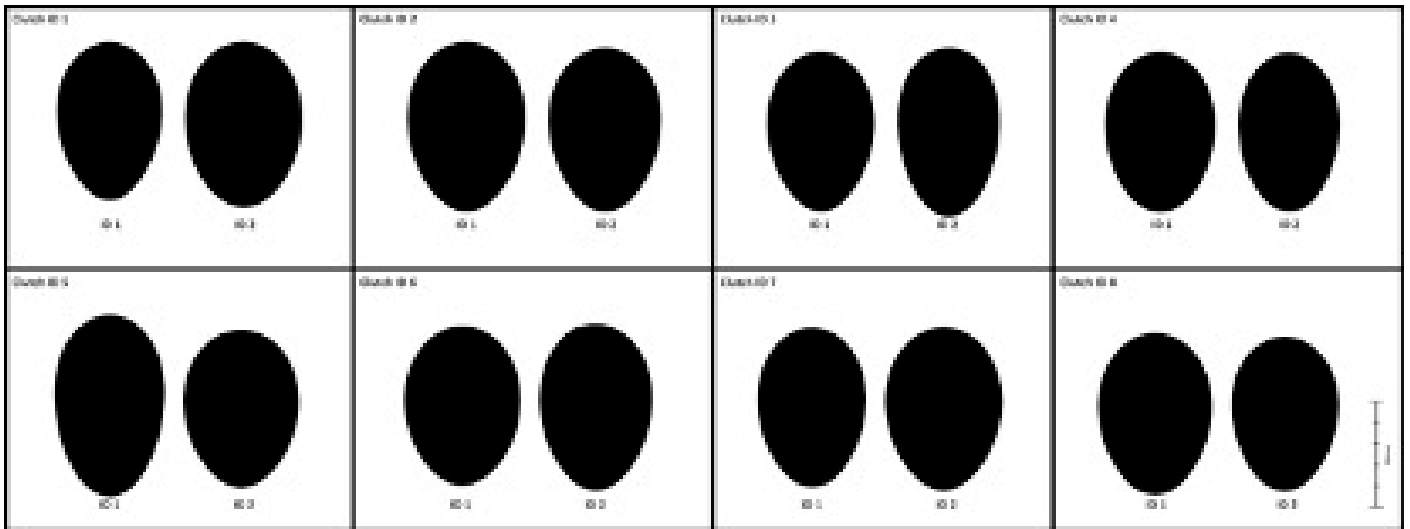
Sum leiðandi granskari í fuglafrøði við serligum áhuga fyrri fuglaeggum (oology) helt Tim, at hendan hypotesan átti at verið eftirkannað við einum neyvari og framkomnari kanningarhátti, sum hann saman við øðrum granskarum í Onglandi og Amerika nýliga hevur verið við til at ment.

Hesin kanningarháttur hevur við sær, at myndir verða tiknar av eggnum á einari ljósboks. Myndirnar verða síðani viðgjørdar av einari algoritmu, sum lýsir stødd og skap á eggnum. Hesin kanningarháttur gevur nýggja vitan og størri neyvleika enn gamli hátturin við skjótilæru, sum Jens-Kjeld nýtti í 1989.

Sami náti verpur lík egg

Eftir vitjanini hjá Tim Birkhead gjørdur vit av at fara at kanna tví-urptirnar hjá náta aftur. Vit avmyndaðu

16 egg úr tví-eggja urptum, sum Jens Kjeld samlaði inn í 1989, og 160 egg frá ræningini í Lonini í Sandoy í 2019.

Til samanberingar brúktu vit tøl úr Eynhallow í Orknoygjum, sum staðfestu, at sami náti ár um ár verpur egg, sum eru rættiliga lík í stødd og skapi. Sostatt kundu vit kanna, um eggini frá tví-urptunum vóru líkari hvør øðrum enn eggini úr eini blandaðari mongd.

Tað, sum úrslitið av hesari kannningini vísti, var, at eggini frá somu bøgum vóru líkari hvør øðrum enn tilvildarlaga útvald egg, og at eggini frá tví-eggja urptunum frá 1989 vóru ólíkari, enn um tvey tilvildarlig egg vórðu vald úr hópinum. Sostatt halda vit okkum við rímiligari vissu kunna siga, at hesi eggini vóru ikki vörpin av somu bøgum.

Vilja skilja hvussu sjófuglur nærast

Lesarin kann kanska freistast at spyrja: „og hvat so?“. Hvi hevur hetta týdning at vita? Vit meta, at tað er

týdningarmikið at skilja, hvussu sjófuglur nærast, so at vit kunnu fáa eina greiðari mynd av, hvussu stovnurin trívist í mun til umhvørvisligar broytingar.

Tað at vit vita, at náti ikki er førur fyri at bøla tveimum eggum, kann merkja, at eitt ella bæði eggini misfarast. Sostatt er tað hugsandi, at tey árin, tá ið nógvar tví-eggja urptir koma fyri, verður nøringin hjá náastovninum sum heild minni og hetta tí kann hava negativt árin á stovnin.

Hóast vit hava staðfest, at eggini frá tví-eggja urptum hjá náta eru undan tveimum bøgum, so reisir hetta nýggjar spurningar, hvussu hetta hendir, og hetta er avgjørt vert at hava nærri eyga við í framtíðini.

Greinin fæst í fullum líki við at seta seg í samband við høvundarnar: Birkhead, T., Jensen, J-K., Thompson, J., Hammer, S., Thompson, P., Montgomerie, R., (2020) ‘Two-egg clutches in the Fulmar’, *British Birds*, 113, pp. 165–170.

Tvørskurður av myndunum, sum vórðu tiknar av havhes-taeggnum (tví-eggja urptunum) frá 1989.

Úr føroyskari orðabók

Urpt: (fugl.) tey egg ið fuglur verpur hvørja ferð, urt 3, fyrra urpt; seinna urpt; tá var loyvt at taka fyrra urpt av eggjum; tá ið fuglur varp úti, antin hann var tamur ella villur, var eggjatalið kallað ein urpt; missa urptina (um hønuna) halda uppat at verpa

Keldur

Birkhead, Tim, Jensen, Jens-Kjeld, Thompson, Jamie, Hammer, Sjurður, Thompson, Paul and Montgomerie, Robert 2020. Two-egg clutches in the Fulmar. *British Birds* 113 • March 2020, pp 165

Birkhead, T. R., Thompson, J. E. and Biggins, J. D. (2017) ‘Egg shape in the Common Guillemot *Uria aalge* and Brunnich’s Guillemot *U. lomvia*: not a rolling matter?’, *Journal of Ornithology*, 158(3), pp. 679–685. doi: 10.1007/s10336-017-1437-8.

Bond, A. L. and Hobson, K. A. (2015) ‘Relaying propensity and characteristics of replacement clutches of Leach’s Storm-petrels (*Oceanodroma leucorhoa*)’, *Canadian Journal of Zoology*, p. 150128143425004. doi: 10.1139/cjz-2014-0110.

Jensen, J-K. 1989. Toægs-kuld hos færøske Mallemukker. *Dansk Ornith. Foren. Tidsskr.* 83: 83-88.

Jensen, J-K. 2012. Mallemukken på Færøerne / The fulmar on the Faroe Islands. Pp. 102.

Jensen, J-K. and Simonsen, M.A. 2004. Øktur føroyskur frøðinevnaalisti. *Frøðskaparrit* 51. bók. pp 212-213.

Lockley, R. M. 1936. On the breeding birds of the Westmann Islands. *Ibis* 13: 712-718.

Mynd x. Tvørskurður av myndunum, sum vórðu tiknar av havhes-taeggnum (tví-eggja urptunum) frá 1989.